

[ETUSIVU](#) · [AJANKOHTAISTA](#) · KULTTUURI YHTEISÖRESILIENSSIN JA KESTÄVÄN KANSALAIKYHTEISKUNNAN RAKENTAJANA

Kulttuuri yhteisöresilienssin ja kestävän kansalaisyhteiskunnan rakentajana

KANSALAISTOIMINTA, MAASEUDUN SIVISTYSLIIITTO, OSALLISUUS, TAIDE, YMPÄRISTÖ, BLOGI
KESTÄVÄ KEHITYS, OSALLISUUS, SOSIAALINEN KESTÄVYYS

Polkuja tulevaisuuden kansalaistoimintaan blogisarja, osa V

Kirjoittajat: Kaisu Kumpulainen, Mervi Luonila, Mari Kattilakoski

Yhteisöllisellä kansalaistoinnilla on suomalaisessa yhteiskunnassa pitkät ja vahvat perinteet. Kansalaisyhteiskunta on tärkeä sekä demokratiaa että hyvinvointia tuottava ja ylläpitävä yhteiskunnallisen elämän kenttä. Puhuttaessa demokratiasta tai yhteiskunnan

turvallisuudesta keskustelut painottuvat kuitenkin usein rakenteellisiin tekijöihin ja vastaavasti kansalaistoiminnan rooli jää keskusteluissa helposti varjoon. Erilaisten sosiaalisten verkostojen ja yhteisöjen kautta organisoituvat ja toimivat kansalaiset ovat kuitenkin yhteiskunnan kestävyttä ja elävää demokratiaa ylläpitävä ja kehittävä voima.

Tällä puheenvuorolla haluamme nostaa esiin kansalaistoiminnan ja erityisesti tähän kiinnittyvän kulttuurin merkitystä yhteisöjen ja lopulta koko yhteiskunnan resilienssin vahvistajana. Määrittelemme kulttuurin laajasti ihmisten sisäisistä arvoista ja toiminnasta koostuviksi merkitysjärjestelmiksi). Kulttuuri voidaan nähdä tekijänä, joka yhdistää ihmisiä ja toimii yhteisöllisen toiminnan liimana (Kumpulainen 2016).

Yhteisöresilienssiä luova kansalaistoiminta

Kansalaistoiminta perustuu yhteisölliseen toimintaan. Ihmiset vaikuttavat ja toimivat usein osana jotakin ryhmää, jonka jäsenet jakavat keskenään samat tavoitteet, arvot ja arvostukset tai mielenkiinnon kohteet. Yhteisöjen toimintaa ja elinvoimaisuutta voidaan tarkastella resilienssin käsitteen avulla.

Resilienssin käsitettä käytetään eri yhteyksissä kuvaamaan eri tasoista muutosjoustavuutta ja selviytymiskykyä. Voidaan puhua yhteiskunnan, yhteisöjen tai yksilöiden resilienssistä. Yhteisöresilienssillä voidaan viitata niin isojen kuin pienten yhteisöjen kykyyn kohdata muutoksia ja toimia niissä. Kansalaisyhteiskunnan ja paikallisuuden kontekstissa kyse on jälkimmäisestä eli pienistä yhteisöistä kuten kylä-, asukas- ja kaupunginosayhdistyksistä tai erilaisista järjestötoiminnan ulkopuolella organisoituvista ryhmistä, jotka toimivat paikallisella tasolla. Kaupungeissa puhutaan DIY-urbanismista, neljännessä sektorista ja kaupunkiaktivismista (Mäenpää & Faehle 2021), maaseudulla taas yhteisölähtöisestä kehittämisestä ja kylätoiminnasta (Kumpulainen 2018). Erilaisten asukas- ja kyläyhdistysten ohella on myös monia muita yhteisöjä, joiden toiminnalla on huomattavia paikallisia vaikutuksia. Tällaisia ovat esimerkiksi ympäristönsuojeluun, liikuntaan ja urheiluun tai luovaan toimintaan ja tapahtumien tuotantoon keskittyvät kolmannen ja neljännen sektorin toimijat.

Jotta voidaan määritellä yhteisöresilienssiä, pitää ymmärtää yhteisöjen luonnetta ja toimintaympäristön muutosta. Jälkimoderneille yhteisöille on tyypillistä sitoutumisen ohuus, väliaikaisuus ja erilaisten yhteisöjen päällekkäisyys ja limittäisyys (Delanty 2003). Toisaalta rekisteröityjen yhdistysten määrässä ei ole tapahtunut Suomessa 2000-luvulla merkittäviä muutoksia. Yksittäisten ihmisten yhdistysjäsenyyksien määrä on jopa kasvanut, mutta itse yhdistystoiminnan luonne on muuttunut. Kiinnostus yhdistysten luottamustehtäviä ja erityisesti poliittista yhdistystoimintaa kohtaan on hiipunut mutta vastaavasti erilaisten elämäntapa- ja elämäntyyliyhdistysten suosio kasvanut. Osallistumisen ja sitoutumisen tavat ovat siis erilaisia kuin aikaisemmin. Mikäli halutaan tukea kansalaisten aktiivisuutta ja yhteisöllistä toimintaa, täytyy ymmärtää miten nykypäivän yhteisöt rakentuvat ja toimivat.

Yksinkertaistettuna resilientti yhteisö on aktiivinen yhteisö, jossa sitoudutaan toimintaan kohti yhteisiä tavoitteita – kuten kylän elinvoimaisuuden säilyttäminen.

Yhteisöjen merkittävin piirre on kuuluminen (belonging). Kuuluminen tarkoittaa sekä symbolista yhteenkuuluvuuden tunnetta että ihmisten välistä kommunikaatiota. Paikallisissa yhteisöissä kuuluminen tarkoittaa myös paikkaan kuulumista ja paikkaan liittyviä tunnesiteitä (Kumpulainen 2018). Kuulumiseen liittyy myös osallisuuden kokemus. Yhteisöjen

resilienssi pohjautuu samoihin rakennuspalikoihin kuin itse yhteisöjenkin. Resilienttien yhteisöjen toiminnassa on myös strategisuutta eli tietoista kehittämis- ja tulevaisuusorientaatiota (Kattilakoski & Rantamäki 2020). Mitä enemmän yhteisössä on aktiivisia jäseniä, sitä resilientimpänä sitä voidaan pitää. Yhteisöresilienssiä ei kuitenkaan voida ohjata ylhäältäpäin vaan se rakentuu ihmisten ja yhteisöjen jokapäiväisissä käytännöissä ja keskinäisessä vuorovaikutuksessa (Luonila ym. 2023). Se ei myöskään tarkoita pelkästään yhteisön kykyä ja vahvuutta sopeutua erilaisiin muutoksiin ja uhkiin, vaan myös aktiivista ja strategista toimijuutta muuttuvissa olosuhteissa. Tämän vuoksi yhteisöresilienssin muodostumiselle onkin keskeistä kommunikaatio sen luoden edellytyksiä muotoilla yhteisesti jaettuun päämäärään. Yksinkertaistettuna resilientti yhteisö on aktiivinen yhteisö, jossa sitoudutaan toimintaan kohti yhteisiä tavoitteita – kuten kylän elinvoimaisuuden säilyttäminen.

Kuvio 1. Yhteisöresilienssin ominaisuudet.

Aktiivisten osallistujien vähäinen määrä ja uusien toimijoiden mukaan saaminen ovat kuitenkin kasvavia haasteita erilaisissa paikallisissa yhteisöissä, kuten kyläyhdistyksissä (Kumpulainen 2012). Tällöin korostuu erilaisten matalan kynnyksen toimintojen, kuten kulttuuri- ja vapaa-ajan toiminnan sekä erilaisten yhteisten tapahtumien merkitys yhteisöresilienssin vahvistajana. Vapaaehtoisuuteen perustuvassa toiminnassa sitoutuminen perustuu yksilöiden arvomaailmaan eli siihen, että toiminta nähdään itselle mielekkäänä ja merkityksellisenä. Kulttuuri tuottaa luontevasti näitä merkityksiä ja luo yhteyksiä yhteisön muihin jäseniin.

Ihmisiä yhdistävät kiinnostuksen kohteet ja kuulumisen tunne ovat kulttuurisia elementtejä, jaettuun arvostuksia ja merkityksiä. Paikallisesti toimivissa tai paikkoihin liittyvissä yhteisöissä paikkaan sitovat tekijät ovat vahvasti kulttuurisia: jaettua identiteettiä, kokemuksia, arvostuksia, kulttuuriperintöä ja historiaa. Yhteisöresilienssin strateginen ulottuvuus edellyttää sitoutumista paikan ja/tai yhteisön tulevaisuuden rakentamiseen.

Kulttuuri ja yhteisöt demokratian rakentajina

Yhdistyksissä, yhteisöissä ja erilaisissa ryhmissä tapahtuva omaehtoinen kansalaistoiminta on demokraattisen yhteiskunnan tärkeä kivijalka. Edustuksellinen demokratia, kuten äänestäminen ja puoluepoliittinen toiminta, on vain pieni osa kenttää, jolla kansalaiset pyrkivät vaikuttamaan demokratian ylläpitämiseen ja yhteiskunnan kehittämiseen, tai saamaan aikaan yhteiskunnallista muutosta. Mitä enemmän demokratiaa tarkastellaan ruohonjuuritasolta eli kansalaisten jokapäiväisen toiminnan näkökulmasta, sitä keskeisempään rooliin nousee ihmisten omaan arkeen ja elinympäristöön kiinnittyvä kansalaistoiminta. Kansalaisyhteiskunnan tärkeänä tehtävänä on toimia myös politiikan vahtikoirana ja tarvittaessa hätäjarruna. Ihmisten organisoituessa ajamaan tai ilmentämään tärkeäksi katsomiaan päämääriä ja asioita, nostavat he samalla esiin myös yhteiskunnan mahdollisia kipupisteitä.

Kansalaistoimintaa tarkastellaan yleensä rekisteröityneenyhdistystoiminnankautta. Kansalaistoimintaa tapahtuu kuitenkin merkittävässä määrin myös järjestötoiminnan ulkopuolella ja nykyään puhutaankin paljon myös niin sanotusta neljännestä sektorista erityisesti kaupunkeihin kiinnittyvänä uutena kansalaisaktiivisuuden muotona. Mäenpään ja Faehlen (2021) mukaan "kaupungeissa kytee uusi demokratia", kun erityisesti digitalisaatio luo mahdollisuuksia uudenlaiseen sosiaalisen median kautta järjestäytyvään aktiivisuuteen ja itseorganisoituvien verkostojen rakentamiseen. Neljännen sektorin toimintaa ilmentää muun muassa erilaiset kaupunkilaisten aloitteesta nousevat paikalliset tapahtumat sekä uudenlaiset jakamis- ja alustatalouden muodot kuten REKO-renkaat, ravintolapäivät sekä yhteiskäyttöautot. Näistä puhutaan myös joukkoistamisen tai vertaistuotannon käsitteiden alla.

Kokoontumisten ja tapahtumien yhteisöllinen tuotantotapa on itsessään yhteisöjen kulttuurin ilmentymä, ja samanaikaisesti yhteisöllisyyden ja osallistuvan demokratian rakennusaine.

Vaikka neljännen sektorin toimintaa sanotaan vahvasti kaupunkiaktiivisuuden muodoksi, on tällä vahvat perinteet ja toisaalta uudet muodot myös maaseutukontekstissa. Maaseudulla neljännen sektorin toimintaa ilmentävät muun muassa naapuriapu sekä kylien talkooperinne. Huomionarvoista on, että maaseudulla neljäs sektori toimii monella tavoin kolmannen sektorin "kyljessä", ja näitä onkin osin vaikea erottaa toisistaan. Maaseudun neljännen sektorin toiminta eroaa kuitenkin luonteeltaan ainakin osittain kaupunkiaktiivisuudesta. Myös maaseudulla neljännen sektorin toiminnassa hyödynnetään sosiaalisen median kanavia ja jakamistalouden muotoja, mutta vastoin kaupunkiaktiivis-

toiminta kiinnittyy useammin erityisesti yhteisöllisesti tunnistettuihin hyvinvointivajeisiin kuten palvelujen, liikkumisen ja turvallisuuden kysymyksiin (Kattilakoski ym. 2022). Tällaisia neljännen sektorin muotoja ovat muun muassa kyyti- ja asiointiapu, naapuriapu sekä kylien pelastusryhmät.

Toisaalta myös maaseudulla erilaisten tapahtumien järjestäminen ja maaseutukulttuurin vaaliminen vetävät puoleensa uusia vapaamuotoisesti organisoituvia toimijaryhmiä. Maaseudulla järjestettävissä tapahtumissa, kuten sadonkorjuujuhliissa tai festivaaleissa, keskeistä roolia näyttelee kaupunkiaktivismiin tavoin ennen kaikkea yhteinen tahtotila järjestää kokoontumisia, nostaa esiin ja juhlistaa yhteisiä arvoja sekä elämäntapaa ja -tyyliä. Kokoontumisten ja tapahtumien yhteisöllinen tuotantotapa on itsessään yhteisöjen kulttuurin ilmentymä, ja samanaikaisesti yhteisöllisyyden ja osallistuvan demokratian rakennusaine. Kulttuurin eri muotoihin kiinnittyvä kansalaistoiminta toteuttaa ja ruokkii parhaimmillaan myös kansalaisyhteiskunnan ihanteita (Eskelinen & Lundbom 2022).

Kulttuurin ja taiteen mahdollisuudet demokratian, kansalaisten hyvinvoinnin ja kansalaisyhteiskunnan edistämiseksi on tunnistettu suomalaisissa politiikkatoimissa aina 1960-luvulta alkaen. Tällä hetkellä opetus- ja kulttuuriministeriö linjaa strategiassaan, että *"kulttuuristen oikeuksien toteutuminen ja ihmisten osallisuus lähiyhteisöihinsä ja koko yhteiskuntaan lisää osallistumista kulttuuriin, mikä puolestaan vahvistaa demokratiaa"* (OKM 2017, 16). Strategiassa kulttuurin vaikutusten nähdään säteilevän laajasti yhteiskuntaan ja ihmisten hyvinvointiin. Kulttuuripolitiikan yhdeksi tavoitteeksi asetetaan, että Suomessa tuetaan luovan, demokraattisen ja menestyvän yhteiskunnan kehittymistä tukemalla kansalaisyhteiskuntaa ja yhteiskunnan demokraattista kehitystä.

Kulttuuri kestäväns siirtymän edistäjänä

Paikallisiin yhteisöihin kiinnittyvä aktiivinen kansalaistoiminta on siis merkittävä paikallinen ja yhteiskunnallinen resurssi ja muutosvoima. Kansalaistoiminnan voidaan katsoa muodostavan sillan yhteiskunnan jäsenten ja poliittisyhteiskunnallisen järjestelmän välille ja näin kansalaistoiminnan kautta voidaan paikallistaa järjestelmän puutteita ja tunnistaa tarvittavia korjausliikkeitä. Kansalaistoiminnalla voidaan vauhdittaa muutosprosesseja, kuten kestävyysmurrosta, sekä toimia ei toivottua politiikkaa korjaavana vastademokratiana protestin ja tekemisen demokratian kautta (Kattilakoski 2022).

Kestävyysmurrosta edistettäessä tärkeässä roolissa ovat aktiiviset ja muutosjoustavat eli resilientit yhteisöt ja niiden jokapäiväinen toiminta.

Kestävän kehityksen tavoitteet ja vaatimukset ovat vahvistuneet sekä kansainvälisissä että kansallisissa ja alueellisissa keskusteluissa. Enää ei puhuta vain kestävyysmurroksen edistämisestä, vaan kestävyysmurroksen tai vihreän siirtymän toteuttamisesta. Ei siis riitä, että edistetään hieman vihreitä arvoja, vaan eri sektoreiden toiminnan on liityttävä kunnianhimoisiin tavoitteisiin ilmastonmuutoksen ja luontokadon pysäyttämiseksi. Tämä vaikuttaa myös kansalaisyhteiskunnan toimijoihin. Esimerkiksi erilaiset järjestöjen avustukset ja hankerahoitus ovat yhä tiukemmin sidottuja kestävän kehityksen tavoitteisiin.

Kestävyysmurrosta edistettäessä tärkeässä roolissa ovat aktiiviset ja muutosjoustavat eli resilienssit yhteisöt ja niiden jokapäiväinen toiminta. Suomessa on lukuisia asukas- ja kyläyhdistyksiä sekä muita aktiivisia yhdistyksiä ja toimijaryhmiä, jotka pyrkivät vaikuttamaan toiminnallaan asuin- ja toimintaympäristönsä kehitykseen. Osa jo toteuttaa kestävyysmurrosta kehittämällä erilaisia kestäviä ratkaisuja esimerkiksi paikalliseen energiantuotantoon tai jakamistalouteen liittyen. Resilienssit yhteisöt eivät näin vain sopeudu ylhäältä asetettuihin kestävyystavoitteisiin, vaan osallistuvat itse myös muutoksen suunnan määrittelyyn.

Lopuksi

Yhteisöresilienssi ja kulttuurin merkitys muutosjoustavuuden kehittämisessä sekä käynnissä olevissa kehityssuunnissa, kuten kestävyysmurroksessa, ansaitsevat enemmän huomiota yhteiskunnan eri politiikkasektoreilla. Hallinnossa ja päätöksenteossa tulisi tunnistaa ja tukea nykyistä enemmän yhteisöllistä ja kulttuurista toimintaa, joka vahvistaa aktiivista kansalaisyhteiskuntaa ja edistää oikeudenmukaista kestävyysmurrosta eli sitä, että paikallisyhteisöt pääsevät aktiivisesti kehittämään kestävyysmuutosta tukevia ratkaisuja omista jokapäiväisen arjen lähtökohdista.

Samalla kun kansalaisyhteiskunnalle ja yhteisöille sanotaan entistä enemmän yhteiskunnallista vastuuta ikääntyvän hyvinvointiyhteiskunnan ylläpitämiseksi olisi tärkeää muistaa, että vapaaehtoistoiminnan ytimenä on, että osallistujilla on kivaa ja toiminta koetaan mielekkääksi. Ihmiset eivät sitoudu erilaisiin ryhmiin enää samoin kuin ennen ja vapaa-ajalla halutaan tehdä asioita, jotka tuovat virkistystä ja vastapainoa työelämän haasteille.

Jotta aktiivisuutta ja yhteisöllisyyttä voidaan tukea, täytyy ymmärtää nykyisen kansalaistoiminnan luonnetta. Mikä saa ihmiset liikkeelle? Yksi tärkeä vastaus on yhteisöjen rakentamisen peruselementtien eli kommunikaation ja kuulumisen tunteen tarve. Keskeistä on näiden tukeminen ja vahvistaminen. Erilaiset tapahtumat ja paikallisen kulttuurin vaaliminen ovat tässä tärkeässä roolissa. Jos halutaan vahvistaa kansalaistoimintaa ja

yhteisöjen aktiivisuutta, on kulttuurin rooli keskeinen. Kulttuuri on ollut historiallisesti yhteisöjen kehityksen perusta, ja on sitä edelleen. Se on toimintaa, joka tarjoaa mahdollisuuksia omaehtoiseen ja mielekkääseen yhteisölliseen toimintaan, ja mahdollistaa osallisuuden kokemusta yhteisöissä ja laajemmin yhteiskunnassa.

Blogiteksti perustuu laajempaan artikkeliin, mikä julkaistaan ministeriön julkaisusarjassa ilmestyvässä "Polkuja kansalaistoiminnan tulevaisuuteen – Keskustelunavauksia osallisuuden, kumppanuuden ja kansalaistoiminnan vahvistamiseksi maaseuduilla" - julkaisussa.

Kirjoittajat: Kaisu Kumpulainen, Mervi Luonila, Mari Kattilakoski

Lähteet

Delanty, Gerard (2003) Community. Routledge: London

Eskelinen, Teppo & Lundbom, Pia (2022) Kansalaisyhteiskunnan ihanteet ja uhkakuvat. Poliitikasta 11.12.2022 <https://politiikasta.fi/kansalaisyhteiskunnan-ihanteet-ja-uhkakuvat/>

Kattilakoski, Mari (2022) Kansalaisosallistumisen muutos maaseudun hyvinvointipalveluissa. Dissertations in Social Sciences and Business Studies. Publications of the University of Eastern Finland.

Kattilakoski, Mari, Korhonen, Seija & Kurikka, Päivi (2022) Maaseudun neljäs sektori – jotain uutta vai vanhaa? Teoksessa M. Tapio & A. Wevelsiep (toim.) Kansalaiset, toimikaa! Kansalaistoiminta 2020-luvulla. Sivistysliitto Kansalaisfoorumi.

Kattilakoski, Mari & Rantamäki, Niina (2020) Hyvinvointia paikallistamassa – Maaseudun paikallisten hyvinvointijärjestelmien teoreettinen tulkintamalli. Janus, 28 (4), 374–391.

Kumpulainen, Kaisu (2012) Kylätoiminta ja aktiivisen kylän tuottaminen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kumpulainen, Kaisu (2016) Kulttuuri elinvoimaisten maaseutuyhteisöjen rakentajana. Janus. Teemanumero 4/2016 Kestävä hyvinvointi ja eriarvoisuus.

Kumpulainen, Kaisu (2018) Kylät tulevaisuuden paikallisyhteisöinä. Maaseudun Uusi Aika 2–3/2018. Maaseutupolitiikan antologian juhlanumero.

Luonila, Mervi, Kumpulainen, Kaisu, Leppänen, Aino, Koskinen-Koivisto, Eerika, & Ruokolainen, Olli (2023) Community resilience and cultural sustainability in two Finnish urban neighbourhoods. *Frontiers in Political Science*, 5, Article 1213240. <https://doi.org/10.3389/fpos.2023.1213240>

Mäenpää, Pasi, & Faehnle, Maija (2021) 4. sektori: Kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa. Vastapaino.

Opetus- ja kulttuuriministeriö kulttuuripolitiikan strategia 2025. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017/20.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79811/okm20.pdf>

Kirjoittajat: Kaisu Kumpulainen, Mervi Luonila, Mari Kattilakoski

Kuva 1: Teatteri-Traktori

Kuva 2: Maaseudun Sivistysliitto

JAA SOSIAALISESSA MEDIASSA:

Kirjoittaja

Vieraskynä

[Lue lisää henkilöstä](#)

Henkilön Vieraskynä blogikirjoitukset

[Kaikki henkilön Vieraskynä blogikirjoitukset >](#)

Tulevaisuuden järjestöjohtaminen vaatii ketteryyttä ja kuplien puhkomista

8.1.2024

BLOGI

Kulttuuri yhteisöresilienssin ja kestävän kansalaisyhteiskunnan rakentajana

18.12.2023

BLOGI

Osallistumisen polarisoituminen – kuinka saada syrjään jäävät mukaan?

23.11.2023

BLOGI

Mun sydämeni tänne jää... vai jääkö?

27.10.2023

BLOGI

MAASEUDUN
SIVISTYSLIIITTO

SEURAA MEITÄ

KANSALAISTOIMINTA

TAIDE

OSALLISUUS

YMPÄRISTÖ

AJANKOHTAISTA

PALVELUT

MATERIAALIPANKKI

TIETOA MEISTÄ

TIETOSUOJASELOSTE

SAAVUTETTAVUUSSELOSTE

EVÄSTEET

MAAHENKI

MEDIALLE

OTA YHTEYTTÄ

GRAAFINEN OHJEISTO (PDF)

AJATUSPAJA ALKIO

KARHUFESTIVAALI

MSL ITE-TAITEEN SIVUSTO

ILOINEN PÄÄTÖKSENTEKO 2022

MSL VERKKO-OPISTO MOODLE

© MAASEUDUN SIVISTYSLIITTO 2021